

Asia Julkaisuoikeuden luovutus

Hakija A

Annettu 11.12.1990

Tiivistelmä *Tekijänoikeusneuvoston lausunto julkaisuoikeuksien luovutukseen liittyvistä tekijänoikeuskysymyksistä.*

SELOSTUS ASIASTA

Arvostelijoiden yhteenliittymä A ry:n hallituksen jäsen B on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa A ry:n, jäljempänä A, ja K Oy:n välillä 8.12.1989 allekirjoitetun sopimuksen perusteella julkaistavan kirjallisuusarvosteluja sisältävän C -nimisen lehden julkaisuoikeuksista.

Lausuntopyynnön liitteenä on edellä mainittu 8.12.1989 allekirjoitettu sopimus. Sen mukaan A lähettää jäsenilleen kirjeen, jossa selvitetään C -lehden toimintaperiaatteet ja tavoitteet. A suosittaa jäsenilleen, että he luovuttaisivat C -lehdessä uudelleen julkaistavat, sopimuksen liitteessä luetelluissa sanomalehdissä ilmestyneet arvostelunsa korvauksetta lehden käyttöön kertajulkaisuoikeuksin. Kirjeessä pyydetään, että ne jäsenet, jotka eivät yllämainittuun suositukseen sitoudu, ilmoittaisivat siitä kirjallisesti liiton toimistoon vuoden 1990 tammikuun loppuun mennessä. Sopimuksessa A sitoutui toimittamaan tiedon suosituksesta kaikille uusille liiton jäsenille. Sopimuksen mukaisesti K Oy lahjoittaa vuosittain sovittavan summan A:n stipendirahastoon.

A on toimittanut jäsenistölleen 13.12.1989 päivätyn, sopimuksessa edellytetyn kirjeen. Kirjeessä selostetaan, että K Oy julkaisee kolmisarjaista, 12-numeroista C -lehteä, jossa on myös liiton jäsenten tuottamaa kritiikkiä. K Oy on voittoa tuottamaton yritys. Kirjeessä on A:n ja K Oy:n välinen sopimus sekä vetoamus jäsenille suhtautua solidaarisesti arvostelutekstien leikkeisiin, jotka K Oy koostaa useista suomalaisista sanomalehdistä.

Lausuntopyynnön mukaan C -lehti on normaali aikakautinen julkaisu, joka on vapaasti tilattavissa, joskin sen tilaajakunta pääosiltaan muodostuu kirjastoista. Lehdellä on vastaava päätoimittaja. Niin ikään lehdellä on ISSN-numero, ja lehti on Aikakauslehtien Liiton jäsen.

Lehden aineisto koostuu yksinomaisesti suurehkojen sanomalehtien kirja-arvosteluista, jotka on jäljennetty offset-menetelmällä käyttäen alkupestä ladeltua hyväksi. Lausuntopyyntöön mukaan uudelleen julkaistujen arvostelujen määrä nousee yli viidentuhannen. Useilta arvostelijoilta julkaistaan heidän kaikki arvostelunsa ilman, että heille olisi annettu asiasta mitään tietoa tai selvitystä. Hakijan mukaan vain osa, summittaisen arvion mukaan enintään puolet, kirjoittajista kuuluu A:han, joka on hakijan mukaan ainoa sopimuksen hyväksynyt kirjoittajien etujärjestö.

Lausuntopyyntöön mukaan K Oy on neuvotellut Kopiosto ry:n kanssa julkaisun tekijänoikeuskorvauksista. Lausuntopyyntöön liitetystä Kopiosto ry:n valokopiojaoston päätöksestä 15.12.1989 ilmenee, että Kopiosto ry on katsonut, että C -julkaisuun ei sovellu tekijänoikeuslain 11 a §:n mukainen lupamenettely, koska kysymyksessä on julkaisu toiminta. Kopiosto ry on katsonut, että K Oy:n tulisi sopia jo aikaisemmin julkaistuja arvosteluita uudelleen julkaisessaan asiasta suoraan teosten tekijöiden ja kustantajien kanssa.

A:n ja K Oy:n välinen sopimus on päivätty 8.12.1989, ja se on edelleen voimassa. Sopimuksen mukaan sopimus on voimassa vuoden 1991 loppuun ja jatkuu vuoden kerrallaan, jollei sitä irtisanota yhtä vuotta ennen sopimuskauden päättymistä. Lausuntopyyntöön mukaan sopimuksesta ei ole päätetty yhdistyksen jäsenten läsnäoloa edellyttävässä jäsenkokouksessa eikä sopimuksesta ole tiedotettu jäsenkokouksessa. Yhdistyksen hallitus oli ennen syyskokousta pidetyssä kokouksessaan hyväksynyt sopimuksen. Yhdistyksen jäsenille ei ole siten annettu mahdollisuutta lausua kantaansa sopimuksen oikeellisuudesta eikä mahdollisuutta vaikuttaa sopimuksen sisältöön.

Lausuntopyyntöissä katsotaan sopimuksen olevan pätemätön. Hakija on vaatinut sopimuksen lainmukaisuuden selvittämistä tultuaan valituksi A:n hallituksen jäseneksi vuoden 1990 alusta. Hakija arvostelee hallituksen sopimukseen liittyvää toimintaa ja arvelee, että useimmat hallituksen jäsenet ovat luulleet kysymyksessä olevan ainoastaan A:n ja K Oy:n yhteiset stipendirahastoa koskevat järjestelyt. K Oy on julkaissut C -lehteään jo useiden vuosien ajan. Ennen kirjallista sopimusta menettelyn on katsottu perustuvan A:n ja K Oy:n väliseen herrasmiehsopimukseen. Jossakin vaiheessa yhtiö on ryhtynyt jakamaan arvostelijoille pieniä apurahoja. Stipendien saajista on päättänyt A:n hallitus. Liiton jäsenille on ilmoitettu, että lahjoitetut varat ovat peräisin lehden tuotoista. Hakija katsoo, että A:n sisäisessä tiedotuksessa hallituksen rooli julkaisuluvan myöntäjänä on ilmoitettu välttelevin sanonnoin. Vuonna 1988 painetussa A:n jäsenluettelossa kerrotaan liiton historiikin yhteydessä, että "liitto jakaa myös K:n apurahoja, jotka ovat tavallaan korvaus C -lehdelle luovutetuista tekijänoikeuksista". Hakijan tiedossa ei ole, että arvostelijoille olisi milloinkaan selkeästi ilmoitettu miten, kaiketi julkaisu-oikeutta tarkoittava, tekijänoikeuden luovutus on suoritettu.

Hakija katsoo sopimuksen tulkinnanvaraiseksi. Sopimuksessa puhutaan suosituksesta ja liiton jäsenen oikeudesta olla siihen sitoutumatta. Sen sijaan ei kerrota, että jäsenen vaitiolo tulkitaan käytännössä julkaisuluvaksi.

Hakijan mukaan A:n hallitus on sopimuksen vahvistaessaan tosiasiallisesti jo ennakolta myöntänyt K:lle julkaisuluvan kaikkien niiden yhdistyksen jäsenen teksteihin, jotka eivät sitä myöhemmin nimenomaisesti kiellä. A:n hallitus on kuitenkin kiistänyt mainitunlaisen tulkinnan katsoen, että kysymyksessä on suositus. Hallitus ei ole kuitenkaan tehnyt tulkintapäätöstä, jossa selvästi todettaisiin, että mainittu sopimus ei anna K Oy:lle julkaisuoikeuksia. A:n hallitus on katsonut, että kysymyksen ollessa ainoastaan suosituksesta sen asia ei ole valvoa K Oy:n toimia.

Hakija ilmoittaa, ettei K Oy ole antanut täsmällistä tietoa hänen kirjoituksensa julkaisemisesta, vaikka hän oli sitä tiedustellut. Tiedustelussaan hakija on todennut, ettei hän ole myöntänyt yhtiölle julkaisulupaa eikä yhtiöstä ole edes otettu häneen yhteyttä. Lisäksi hän on ilmoittanut, että hänen kirjoituksensa alkuaan julkaisseiden lehden kustantajien kanssa ei ole sovittu julkaisuoikeuden edelleenluovuttamisesta.

K Oy on vastatessaan tiedusteluun katsonut saaneensa julkaisuoikeudet ennen 8.12.1989 allekirjoitettua sopimusta A:n ja K Oy:n välisellä "herasmiessopimuksella". Kirjeessään K Oy ilmoittaa: "A ry on kertonut menettelystään jäsenilleen, joilla on ollut oikeus kieltää arvostelujensa hyväksikäyttö. Olette Arvostelijain liiton jäsenenä saanut liitteenä olevan tiedotteen, joten asia on tullut tietoonne jo 1981. Ette kuitenkaan ole ryhtyneet asian johdosta toimenpiteisiin, joten katsomme Teidän hyväksyneen menettelyn." Tiedote on julkaistu Kritiikin Uutisissa ja otsikoitu "Apurahoja stipendejä". Tiedotteessa on julistettu haettavaksi K:n ja A:n solmiman sopimuksen mukainen arvostelijastipendi.

Tiedotteen mukaan: "K tarjosi stipendijärjestelmää korvaukseksi siitä, että se käyttää maksutta sanomalehdissä julkaistuja tekstejä C -julkaisussaan. Yhtiö katsoo olevansa tähän moraalisesti velvoitettu, koska po. julkaisu on alkanut tuottaa voittoa. Toisaalta yhtiö pitää yksilöllistä korvausjärjestelmää toteuttamiskelvottomana sen suuritöisyyden vuoksi." A:n ja K Oy:n välisen sopimuksen mukaan stipendejä ovat oikeutettuja saamaan kaikki kirjallisuusarvostelijat riippumatta siitä, onko heidän juttujaan julkaistu C -julkaisussa. Edelleen tiedotteessa todetaan, että "tämä stipendijärjestelmä ei vaikuta mitään tekijänoikeuksiin. Ne säilyvät lain edellyttämällä tavalla asianomaisilla kirjoittajilla. Niinpä kirjoittajilla on vastedeskin oikeus kieltää K:ta käyttämästä tekstejään."

Hakija katsoo, ettei K Oy ole voinut saada oikeutta julkaista hänen tai muidenkaan arvostelijoiden kirjoituksia. Niin ikään hän toteaa, että K Oy ei ole selvittänyt miten se on saanut haltuunsa A:n jäsenluettelot kymme-

nen vuoden ajalta. Hakija epäilee, että myös liittoon kuulumattomien arvostelijoiden kirjoituksia on julkaistu.

Lausuntopyyntöissä katsotaan, että A:n hallituksen kanssa tehtyjen stipendisopimusten turvin on tahdottu luoda tilanne, joka tarvittaessa antaisi mahdollisuuden vedota konkludenttiseen suostumukseen. Hakija kuitenkin katsoo, että konkludenttinen sopimussuhde ei voine syntyä sanotulla tavalla kokonaista ammattikuntaa tai yhdistyksen jäsenistöä velvoittavaksi. Hakija katsoo, että hiljaiseen sopimukseen vedottaessa on pystyttävä pätevästi näyttämään, että kirjoittajan vaitiolo on todella tarkoittanut hyväksyvää tahdonilmaisua. Näin mahdollisesti saadun julkaisuluvan tulisi ilmetä jokaisen kirjoittajan osalta erikseen eikä minkään ryhmän tahtona.

Lausuntopyyntöissä katsotaan, että K Oy ei ole ollut yksittäisten arvostelijoiden kanssa sen laatusessa suorassa kanssakäymisessä, mitä konkludenttisen sopimuksen syntyminen edellyttäisi. Yhtiö on ollut sopimussuhteessa ainoastaan A:n kanssa, jolle sen jäsenten tekijänoikeudet eivät ole siirtyneet. Yhdistyksen jäsentiedotteen perusteella ei voida katsoa, että postin vastaanottaja, joka mahdollisesti ei edes lue tiedotetta, hyväksyisi tiedotteen sisällän. Myöskään tieto K:n arvostelijoille myöntämistä apurahoista ei voi olla sellainen seikka, jonka perusteella voitaisiin katsoa A:n jäsenten ymmärtäneen yhdistyksen hallituksen ottaneen haltuunsa heidän tekijänoikeutensa. Jaettavien stipendien määrä on huomattavan alhainen, kun määrää vertaa esimerkiksi tekijänoikeusjärjestöjen tariffien mukaiseen määrään.

Lausuntopyyntöissä todetaan, että kaikki K:n "hyväksikäytön" kohteeksi joutuneet eivät välttämättä edes tiedä, että heidän tekstejään on uudelleen julkaistu. Lisäksi osa kirjoittajista on saattanut uskoa, että A on huolella valvonut heidän etujaan ryhtyessään stipendiyhteistyöhän julkaisijan kanssa ja myöntäessään uudelleenjulkaisuoikeuden lehdelle. Osa on saattanut uskoa menettelyn kuuluvan tekijänoikeuslain 11 a §:n piiriin. A on kerännyt jäseniltään valvontavaltakirjan tekijänoikeuslain 11 a §:ssä ilmeneviin tarkoituksiin. Valtakirjan toisen pykälän toisessa virkkeessä valtakirjan antaja ilmoittaa: "Valvontavaltuus ei koske kustannustoiminnan luonteista kappaleiden valmistusta." Valtakirjalla annetut valtuudet on siirretty Kopiosto ry:lle.

Lopuksi hakija viittaa A:n sihteerin uusille jäsenille lähettämään kirjeeseen, josta selvästi käy ilmi, ettei liitto katso valtakirjalla tai millään muullakaan tavoin saavansa haltuunsa jäsentensä tekijänoikeuteen liittyvää valtuutusta.

Selostetuilla perusteilla hakija pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa ja vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Voidaanko 8.12.1989 allekirjoitettua sopimusta pitää A:n jäseniä velvoittavana ja sitovana K Oy:lle annettuna julkaisulupana?

2. Onko K Oy:llä ollut oikeus ennen em. sopimusta uudelleenjulkaista toisten kustantajien lehdistä otettuina minun tai muiden A:han tai siihen kuulumattomien arvostelijoiden kirjoituksia?
3. Onko K Oy:llä velvollisuus antaa yksityiskohtainen selvitys julkaisemistaan kirjoituksista, jos niiden tekijä sitä pyytää?
4. Onko minulla tai muilla kirjoittajilla oikeus henkilökohtaiseen korvaukseen?
5. Tuleeko A:lle annetussa valvontavaltakirjassa ilmoitettua valtuuden rajoitusta pitää kieltona, joka estää yhdistystä ryhtymästä mihinkään jäsenen tekijänoikeutta sitovaan toimeen, ilman että sellaiseen on erikseen hankittu henkilökohtainen valtuutus?
6. Ovatko K Oy, A ry tai niiden toimihenkilöt tässä sanotulla tavoin toimineet tekijänoikeuslain tai sen nojalla annettujen säädösten vastaisesti?

Vastineet

Tekijänoikeusneuvosto on varannut A ry:lle ja K Oy:lle tilaisuuden vastineen antamiseen.

A ry:n vastine

Vastineessaan A ilmoittaa, että sopimuksen solmimisen taustana on ollut se, että A:n hallitus on pitänyt Kn julkaisemaa C -lehteä tärkeänä julkaisuna paitsi yleishyödyllisen kirjastolaitoksen, myös omien jäsentensä kannalta. Lehteä käyttävät työvälineenä niin kirjallisuuskriitikot kuin tutkijatkin. A:n hallituksessa on ymmärretty, että lehti ei voi saavuttaa sen suuruista levikkiä, että se olisi kaupallisesti kannattava.

Ensimmäinen sopimus A:n ja K:n kanssa solmittiin vuonna 1978. Tuolloin sopimus on ollut mitä todennäköisimmin suusanallinen, koska kirjallisenä sitä ei ole kummallakaan osapuolella.

Sopimuksen kirjallisen uudistamisen lähtökohtana neuvottelujen alkaessa 1988 oli se, että A:n hallitus halusi korostetusti tuoda jäsentiedotukseensa esiin, että K:n stipendit eivät ole tekijänoikeuskorvaus eikä sopimus sido liiton jäseniä luovuttamaan tekijänoikeuksiaan. Jäseniä pyydettiin määräaikaan mennessä ilmoittamaan, mikäli he eivät halua antaa jutuilleen julkaisulupaa C -lehdessä. Tähän mennessä ilmoitus on saatu ainoastaan yhdeltä kirjoittajalta.

A:lla ei ole valtuuksia määrätä jäsenistönsä tekijänoikeuksista eikä se ole koskaan sellaisia valtuuksia pyytänyt. Näin ollen se ei ole myöskään käynyt kauppaa tekijänoikeuksilla. A:n ja Kn sopimus edellyttää liiton osalta ainoastaan sitä, että liitto suosittelee jäsenilleen tekstiensä luovut-

tamista korvauksetta julkaistavaksi C -lehdessä. Liitto on myös selkeästi tiedottanut jäsenilleen oikeudesta olla antamatta tekstejään kyseiseen julkaisuun.

Lopuksi vastineessa todetaan A:n menettelytapojen asiassa olleen asianmukaisia.

K Oy:n vastine

Vastineessaan K Oy ilmoittaa, että sen tarkoituksena on yhtiöjärjestyksen mukaan yleishyödyllinen koko maan kirjastolaitosta edistävä toiminta.

K Oy:n toimiala on keskitettyjen luettelointi- ja indeksointipalveluiden tuottaminen kotimaisesta ja ulkomaisesta kirjallisuudesta ja av-aineistosta sekä kotimaisista aikakauslehdistä, keskitetty perus- ja uutuusvalikoimien ja muiden bibliografisten palveluiden tuottaminen, kirjastoammatillisen ja kirjastoja palvelevan kirjallisuuden julkaiseminen ja kustantaminen, kirja- ja av-aineiston, aikakauslehtien, lomakkeiden, tarvikkeiden ja erikoiskalusteiden valmistus, maahantuonti ja -vientä, tukku- ja vähittäismyynti sekä atk-, koulutus- ja konsultointipalveluiden myynti.

K Oy on yleishyödyllisenä yhtiönä vapautettu valtion ja kunnan tuloverosta. Yhtiön voitto käytetään toiminnan kehittämiseen.

Vuodesta 1972 lähtien toimitettu C -sarja liittyy K Oy:n kirjastoammatillisen ja kirjastoja palvelevan kirjallisuuden julkaisemis- ja kustannustoimintaan. Lehteen on kerätty pääkaupungin ja 6–8 maakuntien päivälehdistä kirja-arvostelut ja lehti on ilmestynyt noin 10 kertaa vuodessa. Se korvaa kirjastojen tilaamistaan lehdistä aikaisemmin saksimat artikkelikokoelmat, joita säilytettiin kirjekuorissa ja jotka olivat sekä suuritöisiä ylläpitää että kirjaston asiakkaiden kannalta hankalia käsitellä. Kirjastot ovat tarjonneet siis arvostelupalveluja jo ennen C -sarjan alkamista.

C -sarjan merkitys K Oy:n toiminnassa ei ole merkittävä. Sen taloudellinen merkitys on kaikenkaikkiaan pieni. Tilausmaksut ovat noin 550.000 markkaa/vuosi ja toimitus- ja valmistuskustannukset nousevat samaan summaan, joten ylijäämää toiminnasta ei synny.

K Oy katsoo, että C -sarjan toimittamisen käytännön edellytyksenä on, että mitään arvostelijakohtaisia palkkioita ei sovelleta. Asiasta sovittiin A:n kanssa toiminnan aloittamisen yhteydessä. K Oy ei ollut löytänyt muita sopimuskumppaneita, jotka olisivat valvoneet arvostelijoiden tekijänoikeusetuja. K Oy ilmoittaa toimineensa hyvässä uskossa, että A edustaa arvostelijoiden etuja ja nauttii heidän luottamustaan. Palkkiot on hoidettu yhtiön A:n käyttöön osoittamalla varoilla (vuonna 1989 35.000 markkaa), joista A on julistanut haettaviksi stipendejä.

Kirjastopalveu Oy:n mukaan järjestelmä on toiminut osapuolia tyydyttävällä tavalla lähes kaksikymmentä vuotta. Toiminta on ollut julkista. A on tiedottanut menettelystä jäsenilleen. Lehdet ovat julkaisseet stipendien jaosta juttuja. K pitää menettelyä näin monen toimintavuoden jälkeen jokaisen arvostelijan ja mukana olevan lehden toimituksen hyväksyminä. Mukana olevat lehdet luovuttavat vapaakappaleet C -sarjan toimitusta varten ja ovat halukkaasti mukana yhteistyössä.

Lopuksi K Oy esittää yhteenvetona, että koska C -sarjan toimitus ei ole taloudellisesti merkittävää toimintaa, josta ei ole taloudellista hyötyä yksityisille eikä K Oy:lle, mutta joka palvelee kuitenkin yleisten kirjastojen toimintaa rationalisoimalla niiden työtä ja parantamalla asiakaspalvelua, toiminta voisi jatkua jo lähes kaksikymmentä vuotta voimassa olleiden periaatteiden mukaisesti ja tekijänoikeuskorvaukset järjestettäisiin edelleen A ry:n käyttöön osoitettavilla määrärahoilla.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoaan seuraavan.

Lausunto on valmisteltu tekijänoikeusneuvoston asettamassa jaostossa, jonka puheenjohtajana on toiminut oikeustieteen tohtori, lainsäädäntöneuvos Markku Tyynilä, jäsenenä professori Niklas Bruun ja toimitusjohtaja Pekka Kallio sekä sihteerinä varatuomari Kristiina Harenko.

Yleistä

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Kirjallisia teoksia ovat esimerkiksi kirjallisuusarvostelut. Tekijänoikeus syntyy teoksen luojaalle eli fyysiselle henkilölle.

Tekijänoikeus tuottaa moraalisia ja taloudellisia oikeuksia. Tekijänoikeuslain 3 §:ssä säädetään moraalisisista oikeuksista, joita ovat oikeus tulla hyvän tavan edellyttämällä tavalla mainituksi teoksen tekijänä, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, sekä kielto muuttaa teosta tekijän kirjallista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla tai saattaa teos yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Tekijä voi sitovasti luopua 3 §:ssä säädetyistä oikeuksistaan vain, mikäli kysymyksessä on laadultaan tai laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä. Tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta val-

mistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Kappaleiden valmistamista on muun muassa teoksen valokopioiminen tai painaminen. Teos saatetaan yleisön saataviin muun muassa tarjoamalla teoksen kappaleita myytäväksi tai lainattavaksi.

Tekijänoikeuden rajoituksista voidaan mainita lain 11 §:n mukainen oikeus valmistaa julkistetusta teoksesta muutamia kappaleita yksityistä käyttöä varten sekä lain 11 a §:n mukainen järjestely, jonka mukaan sillä, joka on lukuisia suomalaisia tekijöitä edustavalta järjestöltä saanut luvan tietyin ehdoin valokopioimalla tai vastaavin menetelmin valmistaa julkaistuista teoksista kappaleita, on oikeus valmistaa tällaisin menetelmin kappaleita sellaisestakin saman alan julkaistusta teoksesta, jonka tekijää järjestö ei edusta. Mainittuna järjestönä toimii Kopiosto ry. Tekijällä, jota järjestö ei edusta, on aina oikeus vaatia henkilökohtaista korvausta.

Tekijänoikeutta on rajoitettu myös kirjastojen toiminnan turvaamiseksi. Tekijänoikeuslain 12 §:n mukaan kirjastoille voidaan antaa oikeus toimintaansa varten valokuvaamalla valmistaa kappaleita teoksesta asetuksessa määrättyin ehdoin. Tekijänoikeusasetuksen (441/61) 3 §:n mukaan valokuvaamalla on lupa valmistaa jäljennöksiä sanomalehdissä olevista yksityisistä kirjoituksista annettaviksi, milloin katsotaan tarkoituksenmukaiseksi, lainaajille tutkimus- tai opiskelutarkoitukseen niiden nidosten tai vihkojen asemesta, joihin ne sisältyvät. Kullekin lainaajalle saadaan antaa vain yksi jäljennös kustakin kirjoituksesta tai osasta.

Tekijänoikeutta rajoittavia säännöksiä tulee tulkita ahtaasti. Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyn Bernin yleissopimuksen (SopS 79/86), jäljempänä Bernin sopimus, mukaan tekijänoikeuden rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa teoksen tavanmukaisen käytön kanssa eivätkä kohtuuttomasti loukata tekijän oikeutettuja etuja. Suomi on liittynyt Bernin sopimukseen, jonka määräykset on otettava huomioon lakia tulkittaessa.

Tekijänoikeuden siirtymisestä säädetään lain 3 luvussa. Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa toiselle kokonaan tai osittain. Lain 27 §:ssä todetaan, että teoskappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutus. Siten esimerkiksi kirjastot eivät saa sanomalehden mukana lehteen sisältyvien kirjoitusten tekijänoikeuksia.

Lain 28 §:n mukaan se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu. Oikeus luovuttaa tekijänoikeus kolmannelle on olemassa vain, jos sellaisesta oikeudesta on sovittu tai asianosaisten on ilman nimenomaista sopimusta katsottava sitä edellyttäneen. Todistustaakka mahdollisessa kiistatapauksessa on sillä, joka väittää tällaisen oikeuden olevan olemassa.

Tekijänoikeuden luovutusta koskevan sopimuksen kohtuutonta ehtoa voidaan lain 29 §:n mukaan sovitella siten kuin varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetussa laissa (228/29) on säädetty.

Laissa ei ole säännöksiä tekijänoikeuden luovutusta koskevan sopimuksen muodosta. Kirjallisen sopimuksen lisäksi suullinen tai jopa hiljainen eli konkludenttinen sopimus voi olla pätevä, jos asianosaisten voidaan katsoa ilman nimenomaista sopimusta edellyttäneen tekijänoikeuden siirtävän.

C -julkaisu

K Oy on ilmoittanut toimittaneensa C -sarjaa harjoittaessaan kirjastoja palvelevaa julkaisemis- ja kustannustoimintaa. Kysymyksessä on julkaisutoiminta, minkä lisensointi ilman eri päätöstä ei kuulu Kopiosto ry:n tekijöiltä ja kustantajilta saamien valvontavaltuuksien piiriin, kuten Kopiosto ry:n valokopiojaosto on 15.12.1989 tehdyssä päätöksessään todennut. Valvontavaltakirjassa on nimenomaisesti todettu, että valvontavaltuus ei koske kustannustoiminnan luonteista kappaleiden valmistamista. Tapaukseen ei myöskään sovellu tekijänoikeuslain 11 a §.

K Oy on vastineessaan vedonnut siihen, että julkaisutoiminta palvelee kirjastojen toimintaa ja parantaa asiakaspalvelua. Julkaisu korvaa aikaisemmat kirjastojen saksimat artikkelikokoelmat. Kirjastoilla ei ole kuitenkaan oikeutta valmistaa teoksista kappaleita ilman tekijänoikeuden oikeudenhaltijoiden suostumusta muuta kuin niissä tapauksissa, jotka ovat mahdollisia tekijänoikeutta rajoittavien säännösten perusteella. Kirjastojen hyväksi säädetty tekijänoikeuden rajoitukset eivät oikeuta julkaisutoiminnan harjoittamiseen. Lehden julkaisemiseen ja saattamiseen yleisön saataville on siten saatava oikeudenhaltijoiden suostumukset.

C -lehden on koottu arvostelukokoelmat tietyistä sanomalehdissä olleista arvosteluista. Kysymyksessä on siten tekijänoikeuslain 5 §:ssä tarkoitettu kokoomateos. Pykälän mukaan sillä, joka on yhdistämällä teoksia tai teosten osia saanut aikaan kirjallisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Toimittajan on siten saatava alkuperäisteosten oikeudenhaltijoiden suostumus teosten käyttämiseen. Oikeudenhaltijoita ovat tekijät tai ne, joille tekijänoikeudet ovat siirtyneet kokonaan tai osittain.

K Oy:n on julkaistessaan uudelleen arvosteluja kyettävä osoittamaan, että se on saanut julkaisuoikeudet kirjoitusten oikeudenhaltijoilta. Silloin, kun julkaisuoikeuden luovuttaja on muu kuin kirjoituksen tekijä, K Oy:n on kyettävä osoittamaan, että luovuttajalla on ollut oikeus luovuttaa tekijänoikeus edelleen K Oy:lle. Tekijänoikeuslain 28 §:n olettaman mukaan edelleenluovutus oikeutta ei ole, ellei toisin ole sovittu.

Esillä olevassa tapauksessa on viime kädessä kysymys sopimuksen tulkinnasta ja tosiasianäytöstä eli siitä mitä asianosaisten näytetään sopineen tai voidaan osoittaa ilman nimenomaista sopimusta katsoa tarkoittaneen. Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu näyttökysymysten ratkaiseminen eikä yleisten sopimusoikeudellisten säännösten tulkitseminen.

Tekijällä on oikeus korvaukseen tekijänoikeuden luovutuksesta. Korvauksen määrä, maksuperuste ja maksutapa ovat vapaasti sovittavissa. Teoksen luvattomasta käyttämisestä seuraa tekijänoikeuslain 57 §:n mukaan velvollisuus suorittaa käyttämisestä tekijälle kohtuullinen hyvitys. Hyvitysvelvollisuuden edellytyksenä ei ole, että käyttäjä olisi toiminut tahallisesti tai tuottamuksesta. Jos käyttäminen tapahtuu tahallisesti tai tuottamuksesta, on hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta. Korvattaviksi tulevat aineelliset ja aineettomat vahingot täysimääräisenä sekä suoranaisten vahinko ja epäsuora vahinko. Teoksen kappaleen luvaton valmistaminen voi olla rangaistava tekijänoikeuslain 56 a §:n mukaan tekijänoikeusrikkomuksena, jos teko on tehty tahallaan tai törkeästä varomattomuudesta, tai tekijänoikeuslain 56 §:n mukaan tekijänoikeusrikkoksena, jos teko on tehty tahallaan ansiotarkoituksessa ja tekoa on teoksen kappaleiden suuren määrän, toiminnan laajuuden tai muun niihin rinnastettavan syyn vuoksi pidettävä törkeänä.

Vastaukset kysymyksiin

1. Voidaanko 8.12.1989 allekirjoitettua sopimusta pitää A ry:n jäseniä velvoittavana ja sitovana K Oy:lle annettuna julkaisulupana?

Mainittu sopimus ei voi sellaisenaan velvoittaa A:n jäseniä. A voi sopia sitovasti tekijänoikeuksien luovutuksesta ainoastaan sellaisten jäsentensä osalta, jotka ovat valtuuttaneet liiton puolestaan sopimaan tekijänoikeuksista tai jotka ovat luovuttaneet tekijänoikeutensa liitolle kokonaan tai osittain. Viime kädessä on näyttökysymys, onko A saanut pätevän valtuutuksen toimia jäsentensä puolesta tai tarvittavat teoksen käyttöoikeudet tekijänoikeuden luovutuksen perusteella. Tällaiseen näyttökysymykseen tekijänoikeusneuvosto ei voi ottaa kantaa.

2. Onko K Oy:llä ollut oikeus ennen äsken mainittua sopimusta uudelleenjulkaista toisten kustantajien lehdistä otettuina minun tai muiden A:han kuuluvien tai kuulumattomien arvostelijoiden kirjoituksia?

Oikeus uudelleenjulkaisemiseen edellyttäisi, että K Oy on saanut kirjoitusten oikeudenhaltijoilta suostumuksen julkaisemiseen. K Oy:n on kyettävä osoittamaan, että julkaisuoikeudet on luovutettu sille. Tiedottaminen menettelystä, jonka mukaan oikeudet siirtyisivät muiden kuin menettelyä vastustaneiden tekijöiden osalta, ei sinänsä ole riittävä osoittamaan tekijöiden suostumusta.

3. Onko K Oy:llä velvollisuus antaa yksityiskohtainen selvitys julkaisemistaan kirjoituksista, jos niiden tekijä sitä pyytää?

Tekijänoikeuslaissa ei ole asetettu julkaisijalle tällaista velvoitetta.

4. Onko minulla tai muilla kirjoittajilla oikeus henkilökohtaiseen korvaukseen?

Tekijällä on oikeus vaatia korvausta luovuttaessaan teoksen käyttöoikeuden. Jos teosta on käytetty luvottomasti, tekijällä on oikeus vaatia kohtuullista hyvitystä ja jos käyttäminen tapahtuu tahallisesti tai tuottamuksesta, tekijällä on lisäksi oikeus korvaukseen kaikesta muustakin käytän aiheuttamasta menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta.

5. Tuleeko A ry:lle annetussa valvontavaltakirjassa ilmoitettua valtuuden rajoitusta pitää kieltona, joka estää yhdistystä ryhtymästä mihinkään jäsenen tekijänoikeutta sitovaan toimeen, ilman, että sellaiseen on erikseen hankittu henkilökohtainen valtuutus?

Valvontavaltakirjan 2 §:ssä todetaan, että valvontavaltaisuus ei koske kustannustoiminnan luonteista kappaleiden valmistusta. Valvontavaltakirjan perusteella yhdistys voi toimia ainoastaan valtakirjassa mainitussa laajuudessa. Valtakirjan perusteella ei voi kuitenkaan päätellä, että valtuutuksen antaja olisi kieltänyt muut tekijänoikeutta koskevat toimet. Yhdistyksen on aina kuitenkin kyettävä osoittamaan, että sen tekijänoikeutta koskevat toimet perustuvat pätevään valtuutukseen tai tekijänoikeuden luovutukseen.

6. Ovatko K Oy, A ry tai niiden toimihenkilöt tässä sanotulla tavalla toimineet tekijänoikeuslain tai sen nojalla annettujen säädösten vastaisesti?

Tekijänoikeusneuvosto ei voi ottaa kantaa näyttökysymyksiin. Jos julkaisemiseen ei ole saatu oikeudenhaltijoiden suostumusta kysymyksessä on kappaleiden luvaton valmistaminen, mikä voi olla rangaistavaa tekijänoikeuslain 56 tai 56 a §:n mukaan.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lopuksi, että A:n ja K Oy:n välillä solmittu sopimus ei sellaisenaan voi olla A:n jäseniä sitova. Esitetyn aineiston perusteella julkaisutoiminta on perustunut pitkäaikaiseen toimivaan käytäntöön. Vaikka A:n tiedottaminen jäsenille on esitetyn aineiston perusteella ollut selvästi puutteellista, suurin osa jäsenistä on ilmeisesti ollut tietoisia mainitusta julkaisusta ja sen toimitusperiaatteista. Lehteä on julkaistu A:n ja K Oy:n yhteisymmärryksessä. A on katsonut julkaisun palvelevan jäsentensä etua ja K Oy kirjastojen etuja. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan nämä seikat tulisi siinä laajuudessa kuin se lain mukaan on mahdollista ottaa huomioon tekijänoikeudellista vastuuta ja mahdollisen korvauksen määrää arvioitaessa.